

Макарова В. В.

Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского

МОДЕРНИЗИРОВАННЫЕ ФОРМЫ И ВИДЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПОМОЩИ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ

Резюме

Международная помощь развитию является одним из основных инструментов оказания помощи странам, которые развиваются, а также международной политики содействия развитию. В статье проанализированы модернизированные формы и виды международной помощи развитию, их характеристика и суть. Также рассмотрена международная техническая помощь как важное направление международной помощи развитию.

Ключевые слова: международная помощь развитию, международная техническая помощь, международная официальная помощь, модернизированные формы международной помощи развитию, виды международной помощи развитию.

Makarova V. V.

Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky

MODERNIZED FORMS AND TYPES OF INTERNATIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT ASSISTANCE

Summary

International development assistance is one of the main instruments of assistance to developing countries, and international development policy. The modernized forms and types of international development assistance, their characteristics and the essence are analyzed. Also the international technical assistance, as an important area of international development assistance are reviewed.

Key words: international development assistance; international technical assistance; international official assistance; modernized forms of international development assistance; types of international development assistance.

УДК 339.923:061.1ЄС:[339.942(477):330.341.1]

Михайлова Д. О.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В РАМКАХ УКРАЇНА–ЄС ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню науково-технічного співробітництва України та ЄС як чиннику підвищення міжнародної конкурентоспроможності України в межах цієї співпраці.

Ключові слова: науково-технічне співробітництво, науково-технічна сфера, конкурентоспроможність, науково-інноваційний профіль, державна науково-технічна політика.

Постановка проблеми. У зв'язку з посиленням інтеграційних процесів між Україною та ЄС постає проблема визначення України в науково-технічному просторі. Сьогодні є актуальним адаптація науково-технічної сфери України до вимог 21 століття, зокрема до рівня Європейського Союзу, в той час коли Україна планує підписати Угоду про асоціацію з зазначеним співтовариством.

Вказану проблему у своїх працях вивчали такі вітчизняні науковці, як В. Будкін, З. Адаманова, В. Атоян, Н. Ермасова, Н. Казакова, Т. Панченко, Д. Черваньов, Л. Безчасний, Ю. Бажал, Г. Калитич, Б. Малицький, В. Соловійов, С. Валдайцев, С. Глазьев, П. Завлін, Н. Фонштейн, Д. Кокурін, А. Поручник, Н. Гончарова, А. Пересада, В. Геєць та ін., а також іноземні вчені, а саме Д. Белл, Є. Денісон, Т. Кун, Е. Менсфілд, М. Портер, Д. Саха, Й. Шумпетер, Є. Янг, О. Анчишкін, С. Глаз'єв, О. Динкіна, О. Кругліков, О. Кутейников, Д. Львов, Р. Молодцова, Б. Твісс, Р. Нільсон, С. Уінтер та ін.

Проте у зв'язку з постійним рухом та розвитком науково-технічного співробітництва в світі

постає необхідність у подальшому вивченні та деталізації зазначеної теми, що обумовлює **актуальність** матеріалів, викладених в статті.

Метою статті є оцінка стану науково-технічного співробітництва України та ЄС і його вплив на міжнародну конкурентоспроможність.

До узагальнюючих показників оцінки і розвитку науково-технічного потенціалу України відносяться:

- обсяг фінансування наукових та науково-технічних робіт;
- розвиток різних джерел інноваційного фінансування;
- динаміка частки державного фінансування наукових розробок;
- обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт та темпи їхнього зросту;
- мережа наукових та науково-дослідних закладів та їхня динаміка;
- чисельність працівників наукових та науково-дослідних закладів, їхній якісний склад;
- частка науково місткої (інноваційної) продукції в загальному обсязі промислового виробництва [1].

Сьогодні конкурентоспроможність української економіки та рівень розвитку науково-технічної сфери є достатньо низкими, майже відсутній вплив останньої на підвищення конкурентоспроможності економіки.

Слід зазначити, що у більшості галузей наукової діяльності, пов'язаних з розробкою високотехнологічної техніки, та передових технологій вітчизняна наука значно відстає від світового рівня. Крім того, така ситуація ускладнюється недостатнім фінансуванням і нестабільною діяльністю наукових організацій, а також виїздом висококваліфікованих спеціалістів за кордон.

Проте Україна має базовий науково-технічний потенціал для подальшого розвитку за умови гідної уваги уряду держави до зазначеної сфери.

Згідно зі звітом «Глобальна конкурентоспроможність» Всесвітнього економічного форуму (далі ВЕФ) серед 148 країн у 2013 р. Україна у сфері інноваційного потенціалу займає 100-те місце, за якістю науково-дослідних установ – 69-те та серед витрат компаній на НДДКР – 112-те місце, що свідчить про неефективне використання наявного науково-технічного потенціалу [2].

На даному етапі в Україні створені об'єктивні умови для впровадження активної державної науково-технічної політики. Проте сучасний механізм економічного розвитку господарства не сприяє належному використанню підприємствами науково-технічних розробок та технологій. Негативні загальноекономічні тенденції призвели до зниження ефективності існуючого науково-технічного потенціалу в Україні [3].

Міжнародне науково-технічне співробітництво є одним із дієвих і ефективних засобів інтеграції України в європейський та світовий економічний і технологічний простір. Міжнародна практика свідчить, що опора лише на вітчизняний досвід у галузі зовнішньої торгівлі високотехнологічною і наукоємною продукцією та послугами є недостатньою для прийняття ефективних рішень у напрямках зовнішньоторговельної діяльності. Виникає необхідність в організації міжнародного науково-технічного співробітництва за стратегічними напрямками реалізації зовнішньоторговельної політики, зокрема з країнами Європейського Союзу [4].

Стратегічний напрямок науково-технічного співробітництва України з Європейським Союзом визначають:

1. Європейська політика сусідства;
2. Програма асоціації Україна-ЄС з підготовки та допомоги в реалізації Договору Асоціації;
3. Національна індикативна програма на 2011-2013 р.р.;
4. Угода про співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством у галузі науки і технологій [5].

Зокрема, у зазначених документах йдеться, що «підтримка науково-технічного співробітництва також буде важливою з урахуванням внеску, який буде зроблено для стійкого і об'єктивного економічного розвитку України, в тому числі за допомогою більш повної участі в дослідницькій діяльності, таких як Сьома рамкова програма, спільні дослідницькі проекти, міжнародна програма мобільності ім. Марії Кюрі для вчених, а також практичні тренінги в семи інститутах Генерального директорату Спільного дослідницького центру» [5].

Головний пріоритет має науково-технічне співробітництво на основі Угоди з Європейським Співтовариством, підписаним 4 липня 2002, яке визначило основу для розвитку і зміцнення спів-

раці вчених, а також двосторонніх угод з країнами Європейського Союзу. Науково-технічне співробітництво України з ЄС-27 здійснюється на підставі двосторонніх угод та міжнародних програм ЄС, з них, зокрема, Рамкові Програми, EUREKA, УНТЦ тощо. Україна підписала двосторонні міжурядові угоди про науково-технічне співробітництво з 20 країнами Європейського Союзу. Деякі з цих угод утворюють частини більш широких угод між Україною та окремими країнами [6].

Українські дослідники приймають участь у майже всіх Спеціальних програмах та пріоритетних напрямках досліджень, окрім блоку Європейського дослідницького центру, заявки на участь були надані, але не підтримані. Найактивніша участь та співпраця в межах 7РП є за блоком People («Кадри»). 177 українських організацій отримали фінансування ЄС у розмірі 13,2 млн. євро. 134 проекти РП7 виконуються за участю українських дослідників. Рівень успіху українських організацій (20,2%) досить близький до середнього рівня успіху РП7 (20,7%), що в співвідношенні з успіхом реалізації проектів в інших програмах є набагато нижчим [7; 8].

На сьогоднішній день в Україні реалізується Проект Європейського Союзу «Центр спільної підтримки (JSO) для сприяння інтеграції України до європейського дослідницького простору (ERA)», який буде активно сприяти створенню стабільної операційної структури, що посилить потенціал Національного інформаційного центру зі співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій при Міністерстві освіти і науки України [9].

Як третя країна ЄС Україна не може брати участь (принаймні, в якості ведучого партнера) в деяких рамкових програмах. Українські експерти не можуть залучатися до формування рамкових програм.

Але після підписання асоціації з Євросоюзом, яке планується найближчим часом, умови участі України в науково-технічних і дослідницьких програмах та ініціативах ЄС зміняться [10].

Тіснота співробітництва України з країнами Європейського Союзу варується. На 2012 рік здійснювалося 93 проекти з Австрією, Болгарією, Литвою, Німеччиною, Словенією та Францією [11].

На сьогоднішній день набувають все більшого використання методи класифікації ВЕФ для оцінки та аналізу потенціалу країни взагалі та відносно окремих її складових. Також цей форум є чи не єдиним, який дані по Україні надає щорічно, і завдяки цьому можливо адекватно оцінити рівень розвитку нашої країни в порівнянні з іншими у світі.

Розглянемо науково-інноваційний профіль України та усереднений по країнах Європейського Союзу.

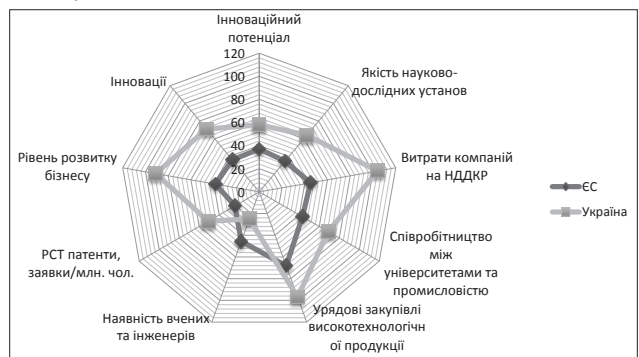

Рис. 1. Науково-інноваційний профіль України та ЄС на 2012-2013 рр.

Складено автором за матеріалами [2]

З огляду на вищезазначену діаграму (див. рис. 1), згідно показників, які відображають стан науково-технічного потенціалу країни, стає зрозуміло, що Україна у співвідношенні до країн ЄС в цілому значно відстає практично за ними всіма. Доречно виділити лише показник, який характеризує наявність вчених та інженерів. За ним Україна посідає 10 місце серед країн ЄС і, таким чином, випереджає середній показник по країнам ЄС, вище України знаходяться лише Фінляндія, Швеція, Греція, Великобританія, Бельгія, Іспанія, Франція, Ірландія та Нідерланди. Тобто по забезпеченості вченими Україна випереджає деяких країн-лідерів у науково-технічному розвитку, а саме Німеччину, Словенію тощо. Слід зазначити, що більша частка вчених через недостатнє фінансування науки в країні вже зараз іде за кордон, а при вступі України до ЄС, на нашу думку, їх кількість достатньо зросте, через те, що країні ЄС більше коштів витрачають на НДДКР та науку, але при цьому не завжди мають достатню кількість компетентних фахівців (див. рис. 1).

Загалом Україна має нижчі показники у співвідношенні з країнами ЄС. Вона посідає останні сходинки у витратах компаній на НДДКР (27 місце). Зараз позаду України майже по всім показникам лише Румунія, Греція та Словаччина.

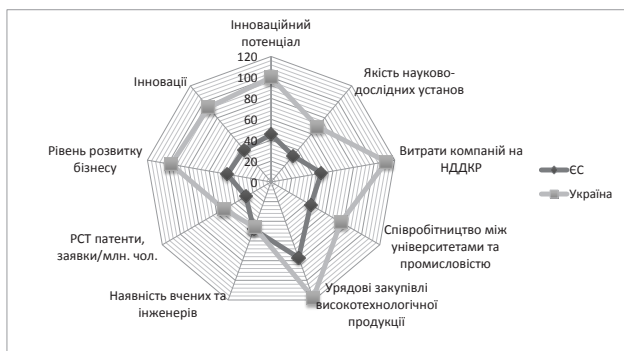

Рис. 2. Науково-інноваційний профіль України та ЄС на 2013-2014 рр.

Складено автором за матеріалами [12]

З огляду на вище побудовану діаграму Україна має нижчі показники у співвідношенні з Європейським Союзом (див. рис. 2). Слід зазначити, що в порівнянні з науково-інноваційним профілем України та ЄС 2012/2013 Україна дещо здала свої позиції. При цьому незначне зниження показників спостерігається лише за кількістю заявок на патенти (з 52 до 51 місця). Що стосується решти показників, то там Україна втратила з 5 до 42 позицій в залежності від показника (див. рис. 3). Таким чином, порівнюючи науково-інноваційні профілі 2012/2013 та 2013/2014 років, доцільно відзначити, що відстань між Україною та ЄС у рівні розвитку науково-технічної сфери значно зростає.

Показники всіх складових, без винятку, знизилися в порівнянні з попереднім періодом. Найбільшу кількість позицій втратила така складова як інноваційний потенціал. Окрім цього, хотілося б відзначити скорочення наявності вчених та інженерів в порівнянні з 2012/2013 рр. Україна втратила 6 пунктів серед країн ЄС та займає наразі 16 місце. Серед всіх країн ВЕФ (148 країн) було втрачено 21 пункт. Проте навіть після зниження його рівня показник наявності вчених та інженерів в Україні залишається вищим середнього по ЄС (див. рис. 3).

Рис. 3. Динаміка складових науково-інноваційної сфери України 2012/2013 та 2013/2014 за місцями у рейтингу ВЕФ.

Складено автором за матеріалами [2, с. 12]

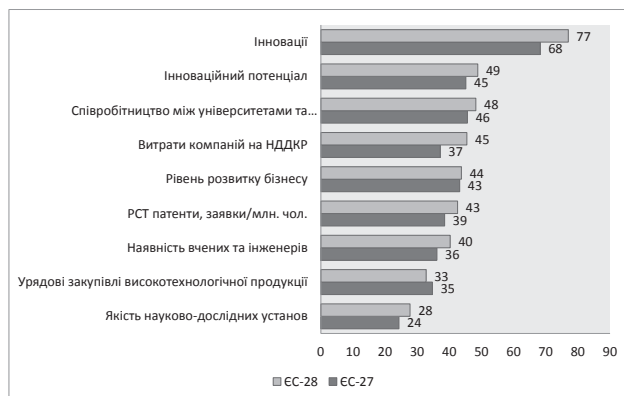

Рис. 4. Динаміка складових науково-інноваційного профілю ЄС 2012/2013 та 2013/2014 за місцями у рейтингу ВЕФ.

Складено автором за матеріалами [2, с. 12]

По-перше, слід відзначити, що в 2013 році збільшилася кількість країн-членів ЄС. До співтовариства приєдналася Хорватія. Проте показники лише однієї країни навряд чи можуть вплинути на загальну картину. Отже, рівень всіх показників науково-інноваційного розвитку спав, за винятком одного – урядових закупівель високотехнологічної продукції (зріст на 2 пункти) (див. рис. 4).

Висновки:

1. Сьогодні конкурентоспроможність української економіки та рівень розвитку науково-технічної сфери є достатньо низькими, майже відсутній вплив останньої на підвищення конкурентоспроможності економіки. Стимулювання розвитку науково-технічної сфери не має обмежуватися лише стимулюванням окремих напрямків та галузей досліджень чи розробок. Стимулювання науково-технічного розвитку має бути спрямоване на створення умов для загального тотального пошуку результативних шляхів технологічних змін. Головним завданням науково-технічної політики держави повинно стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарства, поширення інновацій в усіх сферах національної економіки.

2. З метою європейської інтеграції української фундаментальної та прикладної науки доцільно просувати ідею створення інтегрованої інформаційної мережі академічних інститутів та закладів, віртуальних лабораторій, бібліотек і баз

даних на території України, враховуючи іноземний досвід розвитку таких мереж.

3. Стосовно прикладних досліджень політика має бути спрямована на розвиток співробітництва в пріоритетних галузях науки й технологій, яке здійснюється з провідними науковими центрами Європейського Союзу. Пріоритетним має стати сприяння у формуванні на території України на базі провідних вітчизняних наукових установ і технопарків центрів міжнародної інтеграції української фундаментальної науки (спільні науково-дослідні інститути, лабораторії тощо).

4. Стратегічний напрямок науково-технічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом визначають Європейська політика сусідства; Програма асоціації Україна-ЄС з підготовки та допомоги в реалізації Договору Асоціації; Національна індикативна програма на 2011-2013 рр.; Угода про співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством у галузі науки і технологій.

5. Перебуваючи в складі ЄСРП, в Україні був створений потужний науково-технічний потенці-

ал, який на сьогоднішній день досить конкурентоспроможний з іншими національними економіками. Крім цього, була створена потужна база освіти та науково-дослідної інфраструктури. Проте остання, на цей час, перебуває не в найкращому стані – відсутнє її оновлення та наведення до рівня розвинутих країн, недостатнє фінансування науково-технічної сфери з боку держави та підприємницького сектору спричиняє «відтік умів» молодих талановитих науковців за кордон.

6. Поглиблення науково-технічного співробітництва України з Європейським Союзом може поліпшити імідж та інвестиційний клімат України, сприяти збільшенню кількості іноземних партнерів.

7. Якщо Україна прагне вступити до ЄС та бути конкурентоспроможною в середині нього, то, безумовно, це потребує збільшення фінансування як державним сектором, так і підприємницьким, за дла сприяння останнього потрібно впровадження відповідного законодавства, антимонопольної та податкової політики.

Список літератури:

1. Національна економіка: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович; за ред. А.Ф. Мельник. – К. : Знання, 2011. – 463 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1209081041799/ekonomika/osnovni_skladovi_harakteristika_naukovo-tehnichnogo_potentsialu_ukrayini.
2. The Global Competitiveness Report 2012–2013.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/reports>.
3. Erawatch country reports 2010: Ukraine.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/openems/information/reports/countries/ua/report_0001.
4. Роль вітчизняної науки та високих технологій у входженні України до європейського інтеграційного простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1593/>.
5. Офіційний сайт Інформаційної платформи по обмену в області науки, технології і інновацій между странами Европейского Союза, Южного Кавказа и Центральной Азии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.increast.eu/ru/196.php>.
6. Erawatch country reports 2012: Ukraine.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/openems/information/reports/countries/ua/report_0004.
7. Офіційний сайт Національного Контактного Пункта 7 Рамочної програми ЕС по напрямку «Енергетика» в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ncp-energy.kharkov.ua/?page_id=8.
8. Україна в РП7 – Національний Контактний Пункт 7-ї Рамкової Програми ЄС за напрямком «Транспорт (Аеронавтика)» в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ncp.khai.edu/uk/site/ukraine-in-fp7.html>.
9. 7-рамочная программа Европейского союза: возможности и правила участия / В.Н. Беляков, Е.А. Бубнова, А.В. Гушко. – Днепропетровск : Приднепровский научный центр НАН Украины МОН Украины, 2010.
10. Official site of European Commission. Research & Innovation. International Cooperation. Policy Framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/research/iscp/index.cfm?lg=en&pg=ukraine>.
11. Офіційний сайт Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dknii.gov.ua/>.
12. The Global Competitiveness Report 2013–2014.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/reports>.

Михайлова Д. А.

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В РАМКАХ УКРАИНА–ЕС КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ

Резюме

Статья посвящена исследованию научно-технического сотрудничества Украины и ЕС как фактору повышения международной конкурентоспособности Украины в пределах этого сотрудничества.

Ключевые слова: научно-техническое сотрудничество, научно-техническая сфера, конкурентоспособность, научно-инновационный профиль, государственная научно-техническая политика.

Mikhaylova D. A.

Kharkiv V. N. Karazin National University

SCIENTIFIC AND TECHNICAL COOPERATION WITHIN UKRAINE–EU AS A FACTOR ENHANCE THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY

Summary

The article investigates the scientific and technical cooperation between Ukraine and the EU as a factor of enhancing the international competitiveness of Ukraine within this cooperation.

Key words: scientific and technological cooperation, scientific and technical sphere, competitiveness, research and innovation profile, government science and technological policy.